

Textology: Derrida's Deconstruction of Epistemology

Mehdi Khabbazikenari¹

Abstract

For many years, philosophers have studied methods of epistemology through different approaches. The challenges in this area mainly focus on the question of the nature of the subject and object as well as their relation. These issues have led to two general but diverse movements: Idealism and Realism. Deconstruction, like its predecessor, Structuralism, is essentially epistemological. Structuralists conceptualised 'structure' in such a way as to go beyond the subject and object duality. Deconstruction, positively and negatively, established deep bonds with structuralism. This study interprets this relation and argues that structure in structuralism is transformed into textuality in deconstruction. The difference is that the text is not as rigid as a "structure" and continues to exist as a flux. The constant evolution of the text as a whole eliminates the subject and object duality. In this way, the concept of text acts as a bridge between linguistics and ontology. When Derrida discusses the text, he means any kind of being. This kind of being includes both concepts and objects. Derrida's interpretation of language can be linked to the epistemological and ontological functions of language.

Keywords: Structuralism, Deconstruction, Derrida, Cognition, Text

Extended Abstract

1. Introduction

For many years, philosophers have studied methods of epistemology through different approaches. The challenges in this area mainly focus on the question of the nature of the subject and object as well as their relation. These issues have led to two general but diverse movements: Idealism and Realism. Deconstruction, like its predecessor, Structuralism, is essentially epistemological. Structuralists conceptualised 'structure' in such a way as to go beyond the subject and object duality. Deconstruction, positively and

---

¹ Associate Professor of New and Contemporary Western Philosophies, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (Corresponding Author: m.kenary@umz.ac.ir)

negatively, established deep bonds with structuralism. This study interprets this relation and argues that structure in structuralism is transformed into textuality in deconstruction. The difference is that the text is not as rigid as a "structure" and continues to exist as a flux. The constant evolution of the text as a whole eliminates the subject and object duality.

2. Theoretical Framework

Derrida is a key figure in Poststructuralism – a movement proposed by philosophers such as Foucault, Lacan, Deleuze, Derrida, and others in the second half of the twentieth century. An essential component of poststructuralism is its critical approach to diverse fields and concepts such as ontology, aesthetics, linguistics, ethics, politics, and especially epistemology. Philosophers' epistemology views fall within an expansive spectrum of divergent and convergent ideas. The question here is what is the role of poststructuralism, in general, and Derrida, in particular, in epistemology? Some poststructuralists regard Derrida as anti-epistemological; this seems to be a hastily conclusion in describing the relation between poststructuralism and epistemology. Poststructuralism studies epistemology at a deeper level and poses a number of fundamental questions.

3. Methodology

The present article is a phenomenological-deconstructive study. It is phenomenological because of its debates on the essence of the phenomena. It refers to the origins of concepts and describes natural phenomena. This is a retrospective process which describes the formation of the phenomena rather than discussing their nature. On the other hand, deconstruction does not follow a predetermined structure. It expands itself and the text in accordance with the host text. It moves beyond Husserlian phenomenology to restate the untold narratives of the text.

4. Discussion and Analysis

Poststructuralism, before anything else, is an answer to its preceding epistemological approaches. Through a complicated dialogical relation, it borrows from its preceding approaches and simultaneously negates them. We can categorise all of the epistemological approaches before Derrida into two general categories of idealism and realism. Not only did idealist and realist approaches fail to solve the problems in epistemology, but they also added new ones, among which is their inability to explain the relation as well as the differences between the subject and object. This article claims that Derrida's concept of the text and his notion of deconstruction answer to a number of

complicated epistemological questions. The present research argues that the origin of the text is epistemological in essence. Deconstruction drives the text into a flexible context and undermines structures. The text is an all-encompassing integrated identity. Of note here is the fact that even this totality has its own limitations. Towering on the binaries, the text questions the structuralist signification and interpretation of language. It reveals itself as a being at lingo-cognitive horizons. The deconstructive approach to the text shakes the foundations of structuralist linguistics, ontologies, and epistemologies as it tries to interpret texts in endless processes. The text, therefore, is a context which perpetually deconstructs and constructs itself. Deconstruction challenges the fundamental premises of epistemology while acknowledging the complexity of the process of interpretation. It seeks to modify the traditional epistemological relations among the subject, object, and language and de-centralise texts in an attempt to make way for new and infinite semantic possibilities.

5. Conclusion

The present research has tried to interpret deconstruction as a means through which epistemology can redefine itself and look at the subject and the object in new ways. The primary aim of this article is to give an inclusive re-reading of the concept of the text and explore notions that are not explicitly treated in Derrida's works. This can lead to a new understanding of epistemology in linguistics and semiotics. Also, this article discussed the issue of an epistemological reading of structuralism and the philosophical reasons behind its emergence. Generally, structuralism is a familiar term in epistemology and linguistic theories. Discussing the development of structuralism to deconstruction and poststructuralism and an epistemological reading of the development of structure to text have been among the main objectives of this article. These subtle but significant discussions can pave the way for a deeper understanding of literature and philosophy. Literature, in general, and literary theory, in particular, must always re-interpret themselves in fresh philosophical and epistemological paradigms to avoid reduction to simply verbal and rhetorical issues.

Select Bibliography

- Brogan, W. 1989. "Plato's Pharmakon: Between Two Repetitions". In *Derrida and Deconstruction*. New York and London: Routledge. PP. 6-22.
- Derrida, J. 1981. *Dissemination*. Barbara, Johnson (trans.). Chicago: University of Chicago Press.
- Derrida, J. 1982. *Positions*. Alan, Bass (trans.). London: Athlone.

- Derrida, J. 1983. "The principle of reason: The university in the eyes of its pupils". *Diacritics*. Vol. 13, No. 3. (Autumn, 1983). PP. 2-20.
- Derrida, J. 1988. "Letter To a Japanese Friend". *Derrida and Differance*. David Wood and Robert Bernasconi (eds.). England: Northwestern University Press. PP. 1-5.
- Derrida, J. 1989. *Memoirs for Paul De Man*. Cecile Lindsay, Jonathan Culler, Eduardo Cadava, and Peggy Kamuf (trans.). New York: Columbia University Press.
- Derrida, J. 1994. *Specters of Marx: The State of the Debt, The Work of Mourning & the New International*. Peggy Kamuf (trans.). New York and London: Routledge.
- Derrida, J. 1997. *Of Grammatology*. Gayatri Chakravorty Spivak (trans.). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Khabbazikenari, M. 1398 [2019]. *Differance: Sakhtarzodayi Mafahim-e Derrida*. Tehran: Siahrood.
(*Differance: Deconstructing Derrida*)
- Khabbazikenari, M. Safa, S. 1398 [2019]. *Revayat-e Falsafi-e Sakhtargerayi va Pasa-sakhtargerayi*. Tehran: Siahrood.
(*A Philosophical Narrative of Structuralism and Poststructuralism*)

How to cite:

Khabbazikenari, Mehdi. 2023. "Textology: Derrida's Deconstruction of Epistemology", *Naqd va Nazaryeh Adabi*, 14(2): 243-258. DOI:10.22124/naqd.2023.22953.2405

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Naqd va Nazaryeh Adabi (Literary Theory and Criticism)*.

This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

متن‌شناسی: ساختارزدایی دریدا از شناخت‌شناسی

مهدی خبازی کناری^۱

چکیده

فیلسوفان و اندیشمندان از دیرباز مفاهیم و روش‌های مرتبط با شناخت‌شناسی را در قالب رویکردهای مختلف مورد تأمل قرار داده‌اند. کانون چالش‌های معطوف به این حوزه، پرسش از ماهیت ذهن و عین و همچنین نحوه ارتباط میان آنهاست. این مسائل منجر به دو جریان کلی و بسیار متنوع ایدئالیسم و رئالیسم شده است. رویکرد ساختارزدایی همچون سلف خود یعنی رویکرد ساختارگرایی در بنیاد، رویکردی معرفت‌شناختی است. ساختارگراها مفهوم ساختار را برای عبور از دوگانۀ ذهن و عین مطرح کردند. ساختارزدایی به وجهی سلبی و ایجابی، رابطه‌ای همه‌جانبه با ساختارگرایی برقرار کرد. در تفسیر ارائه شده از این رابطه در این مقاله، ساختار در ساختارگرایی، به متن در ساختارزدایی تبدیل می‌شود. با این تفاوت که متن صلبیت ساختارها را ندارد و به طریقی سیال به حیات خویش ادامه می‌دهد. متن به‌مثابه یک کل همواره در حال شدن، دوگانۀ ذهن و عین را مرتفع می‌کند.

واژگان کلیدی: ساختارگرایی، ساختارزدایی، دریدا، شناخت، متن

۱- مقدمه

نام دریدا با رویکرد پساساختارگرایی گره خورده است. پساساختارگرایی به طور عام جریان است که از نیمه دوم قرن بیستم توسط فیلسوفانی نظیر فوکو (در تبارشناسی)، لکان، دولوز، دریدا و دیگران مطرح شده است. پساساختارگرایی نگاه انتقادی همه جانبه‌ای به تمامی حوزه‌ها و مفاهیم نظیر هستی‌شناسی، زیبایی‌شناسی، زبان‌شناسی، اخلاق و سیاست و غیره، داشته است. یکی از مهم‌ترین این حوزه‌ها، شناخت‌شناسی است. شناخت‌شناسی بنیادی‌ترین حوزه‌ای است که فیلسوفان را از هم دور یا به هم نزدیک می‌کند. پرسشی اساسی در اینجا قابل طرح است که پساساختارگرایی به طور عام و دریدا به طور خاص در شناخت‌شناسی چه موضعی دارد؟ برخی از پساساختارگرایان دریدا را ضد شناخت‌شناسی^۱ می‌دانند (Plotnitsky, 1994, 1). به نظر می‌آید که این امر اظهارنظری عجولانه یا حداقل نارسا در توصیف نسبت پساساختارگرایی و شناخت‌شناسی است. پساساختارگرایی با طرح پرسش‌هایی بنیادین، شناخت‌شناسی و مسائلی را در ساحاتی عمیق‌تر و گسترده‌تر مطرح می‌کند.

به نظر می‌آید که پساساختارگرایی، پیش از هر مسئله دیگری، پاسخی به تمامی رویکردهای شناخت‌شناسی پیش از خود است. پساساختارگرایی به طریقی بسیار پیچیده و چندوجهی، در آمدوشدی ایجابی و سلبی و تودرتو از آنها بهره می‌گیرد و همزمان نفی می‌کند (Derrida, 1988: 2-3). اگر تمامی رویکردهای شناخت‌شناسی پیش از دریدا را در ذیل دو رویکرد کلان ایدئالیسم و رئالیسم قرار دهیم، پساساختارگرایی بر آن است تا بر فراز این دوگانه قرار گیرد. از این منظر رویکردهای مبتنی بر رئالیسم و ایدئالیسم نه تنها چالش‌های موجود در شناخت‌شناسی را حل نکردند بلکه بحران‌های زیادی را ایجاد کردند. از جمله اینکه آنها نتوانستند به درستی شکاف میان ذهن و عین و نحوه ارتباط آنها را تبیین کنند. همچنین چپستی و حدود امر واقع مسئله‌ای مناقشه برانگیز باقی ماند. این مقاله مدعی است که با ابتدا قرار دادن مفهوم متن دریدا، می‌توان رویکرد ساختارزدایی را در پاسخ به چالش‌های گسترده و دامنه‌دار شناخت‌شناسی مورد تأمل قرار داد.

---

1. Anti-epistemology

۲- دریدا: رئالیست یا ایدئالیست؟

برخی از اندیشمندان نظیر بازل^۱ و پریکلس^۲ تفسیری ایدئالیستی از پساساختارگرایی ارائه دادند. به باور آنها در پساساختارگرایی به‌ویژه در روایت ساختارزدایانه دریدا، نقش سوژه در فرایند شناخت برجسته است. آنها اشاره می‌کنند که در رویکرد ساختارزدایی، سوژه به‌مثابه قالبی داده‌های حسی را معنادار می‌کند. تجربه و امر عینی و ابژکتیو بدون سوژه تعیینی ندارد. این مفسران دریدا بر این عقیده هستند که هر پارادایم تجربی بر بنیاد یک سوژه‌گرایی و سوژکتیویته امکان تحقق دارد (Vide. Trifonas, 2012: 1028-1034). با این تلقی ساختارزدایی یک رویکرد ایدئالیستی و همچنین دریدا یک ایدئالیست است. از طرفی دیگر برخی نظیر تیموئی مونی^۳ تفسیری رئالیستی و تجربه‌گرایانه از ساختارزدایی و اندیشه دریدا ارائه دادند. مونی می‌گوید، مهمترین سؤالی که با مطالعه کتاب‌های دریدا برایش مطرح شده است جهت‌گیری آینده پژوهش نظری او است. درحالی‌که تمرکز او بر اخلاق و سیاست را می‌توان به‌عنوان جنبه مثبت عملکردهای ساختارزدایانه تلقی کرد، باین‌حال پیشرفت واضحی در زمینه‌های نظری از بعد از دهه ۱۹۶۰ را نشان نمی‌دهد. علاوه‌براین، دریدا هیچ‌گونه سخنی در مورد عبور یا تجدیدنظر درباره بدنه زنده متن نگفته است. تمام اظهارنظرهایی که وی در مورد کار خود کرده است، کمابیش شرحی درباره ماهیت متن بوده است و هنوز مشخص نیست که چه راه‌های جدیدی ممکن است در آینده از طریق این بحث‌برانگیزترین متفکر مدرن گشوده شود (Mooney, 1994: 385). می‌توان استنباط کرد که دریدا بر آن است هر گونه تلقی متافیزیکی، چه با محوریت ذهن و سوژه و چه با محوریت تجربه و امر واقع، را به پرسش بگیرد. لوگوس محوری موردنقد دریدا تمام این رویکردها را شامل می‌شود. به باور دریدا، لوگوس سرسلسله تمامی مفاهیم متافیزیکی، ایدئالیستی و رئالیستی فلسفه غربی است. هرکدام از این دو تلقی به ترتیب رویکردی استعلایی برای ذهن و امر واقع قائل هستند. لوگوس همچون بنیادی است که مفاهیم دیگر عمارت فلسفی غربی بر پایه آن قوام می‌گیرند. به‌گونه‌ای دیگر تمامی این مفاهیم وسیله و اهرم استقرار هرچه بیشتر آن هستند. لوگوس به انحای گوناگون گاهی در قالب رویکردهای ایدئالیستی و گاهی رئالیستی به انقیاد تمامی مفاهیم دیگر می‌پردازد. دریدا بر این عقیده است که لوگوس و حضور پیوندی تمام‌ناشدنی و

1. Bazzul

2. Pericles

3. Timothy Mooney

همیشگی دارند. لوگوس به‌مثابه حضور در وجوه مختلف هستی‌شناسی، شناخت‌شناسی، اخلاقی، اجتماعی و سیاسی پدیدار می‌شود. هر مفهومی در این حوزه‌ها همچون زنجیره‌ای به-هم‌بسته و تودرتو از جمله مفاهیم ذهنیت، عینیت، ایده و تجربه در خلال همبستگی بنیادین با لوگوس و حضور تقرر می‌یابد (Derrida, 1997: 279- 280).

همان‌طور که اشاره شد هم رویکردهای عقل‌گرایانه و ایدئالیستی و هم رویکردهای تجربه‌گرایانه و رئالیستی حقایق ذهنی، ضروری و منطقی و امور واقع تجربی و عینی را مسلم فرض می‌کنند. اختلاف آنها بیشتر در تقدم یکی بر دیگری است. در تاریخ فلسفه اساساً ساختارگرایی در این زمینه معرفت‌شناسی^۱ شکل گرفته است. ساختارگرایی خود جریانی است که به‌طور بنیادین در پاسخ به نظام‌های معرفت‌شناسی پیش از خود شکل گرفته است. باین‌حال اهمیت آن به‌عنوان جریانی معرفت‌شناختی نزد اهالی فلسفه کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در نظر ساختارگرایان، رویکردهای مبتنی بر ذات‌گرایی و سوپژکتیویسم نمی‌توانست چالش‌های معرفت‌شناختی برآمده نحوه رابطه بین عین و ذهن را به‌درستی حل کنند. به زعم آنها هرچند که سوپژکتیویسم یک قدم از ذات‌گرایی و جوهر‌گرایی به جلو برمی‌دارد، اما شکاف همچنان باقی می‌ماند. سنت معرفت‌شناسی در فلسفه، مبتنی بر ذات‌گرایی^۲ و یا جوهر‌گرایی هستی‌شناختی است. برای مثال اگر ارسطو یا افلاطون از انسان سخن می‌گویند، از جوهر و یا نفس انسان به‌عنوان یک ذات سخن می‌گویند. به‌عبارتی دیگر، در تاریخ فلسفه از آغاز تا دکارت سنت حاکم بر معرفت‌شناسی در پی یافتن ذات و جوهر اشیاء و مفاهیم بوده است. با دکارت و بعدها در کانت و هگل و یا در فیلسوفان قرن بیستم نظیر هوسرل، با جریان‌هایی مواجه هستیم که سوژه محور بوده و کانون نگاه آنها را سوژه^۳ تشکیل می‌دهد. به باور هوسرل به پیروی از دکارت و حتی همه جانبه‌تر از او، بایستی به من‌اندیشنده به‌عنوان بنیاد غایی صدور احکام شناختی بازگردیم (۱۳۸۶: ۵۳-۵۸). از دکارت به بعد سوپژکتیویسم^۴ به‌جای ذات‌گرایی جوهر‌گرایی، مبنای شناخت جهان می‌گردد و این نحوه مواجهه، به‌طور جدی به حوزه‌ها دیگر نیز تسری می‌یابد.

-
1. epistemology
  2. essentialism
  3. subject
  4. subjectivism

ساختارگرایی به‌عنوان جریانی پس از ذات‌گرایی و سوژه‌محوری و در پاسخ به کاستی معرفت‌شناختی این دو رویکرد به ظهور می‌رسد. سنت معرفت‌شناسی با عبور از ذات‌گرایی و سپس با لحاظ کردن سوژه در کانون آن، باز هم قادر نبود تا کل فرایند معرفت‌شناسی یا شناخت را تبیین کند. درحالی‌که به نظر می‌رسید به ساختار^۱ کلان‌تری نیاز است که هم سوژه و هم ابژه را در خود جای دهد. ساختارگرایی پاسخی به این ضرورت بود تا ذات‌گرایی و سوژه‌گرایی را به هم پیوند دهد. بدین ترتیب تکوین ساختارگرایی در اساس و بنیاد پاسخی به این چالش در معرفت‌شناسی بود. اما دریدا مطابق با رویکرد ساختارزدایی در همین نقطه به تبعیت از رویکرد ساختارگرایی به نقد دو رویکرد عام رئالیسم و ایدئالیسم می‌پردازد. حتی راه‌حلهایی را که هرکدام از آنها برای پر کردن شکاف و فاصله میان ذهن و عین و یا سوژه و ابژه ارائه می‌کنند تقلیل یکی به دیگری و حذف و انقیاد یکی به نفع دیگری می‌داند. در پساساختارگرایی به‌طورعام به تبع از ساختارگرایی امر سوژکتیو مطلق جدای از امر ابژکتیو و هم‌چنین امر ابژکتیو مطلق منعزل از امر سوژکتیو وجود ندارد. آنها همچون قطب‌های یک امر واحد و تحقق یک امر واحد در دو ساحت گوناگون هستند. در اینجا شناخت نه از انقیاد ابژه توسط سوژه و نه از انقیاد سوژه توسط ابژه شکل می‌گیرد. بلکه سوژه و ابژه به‌عنوان مفاهیم متافیزیکی بایستی در ابتدا به پرسش گرفته شوند و در ساحت و سپهر مفهومی غیرمتافیزیکی تازه‌ای ساختارزدایی شوند. دریدا در این جهت هرگونه قطب سوژه- ابژه و ابژه- سوژه و به‌طورعام هرگونه دوگانه باوری را به یک‌سوی می‌نهد. در اینجا با پرسشی مهم روبرو هستیم که وی با چه رویکرد تازه‌ای در قالب چه مفهوم غیرمتافیزیکی از این‌گونه دوگانه‌ها عبور می‌کند.

۳- متن بر فراز دوگانه‌ها

دریدا در کتاب‌های خود مفاهیم متنوعی را در جهت شکل‌دادن ساختاری غیرمتافیزیکی عرضه می‌کند. دریدا یک فیلسوف کل‌گرا است، با این توضیح که تلقی وی از کل، یک تلقی متافیزیکی نیست. متافیزیکی نبودن مفهوم کل در اینجا بدین معناست که مفهوم کل دیگر در وجهی مطلق و انقیادآور و دارای سازگاری و ضرورت لحاظ نمی‌شود. دریدا جهان ذهن و جهان عین را جهان به‌هم‌پیوسته و همبسته‌ای می‌داند که در یک پارادایم و سپهر مشترک

1. structure

تکوین و دگرگونی و تعلیق می‌یابند. از این جهت در میان مفاهیم دریدا، مفهومی کانونی وجود ندارد. این مسئله با ماهیت رویکرد ساختارداپائنه وی نیز که در پی کانون‌زدایی است هم‌راستا است. اما باین حال برخی از مفاهیم دریدا نقش پررنگ‌تری را ایفا می‌کنند. از جمله این مفاهیم، مفهوم متن است. دریدا در کتاب *پراکنش وقتی* به ساختارزدایی از متن افلاطون می‌پردازد به ماهیت متن هم می‌پردازد (Derrida, 1981: 63-64). متن در سپهر اندیشه دریدا از مفهومی زبان‌شناختی و نشانه‌شناختی و ادبی فراتر می‌رود. می‌توان گفت متن پیش از هر چیز بنیادی هستی‌شناسانه - شناخت‌شناسانه دارد. متن مفهومی است که به واسطه آن کل‌گرایی غیرمتافیزیکی دریدا تحقق پیدا می‌کند. دریدا تلاش می‌کند هویت متکثر متن را نشان دهد، هویتی که در ساحات گوناگون، متنوع و حتی متضاد تقرر پیدا می‌کند و متن زمینه‌ای است که تمامی این وجوه مخالف را هم در خود دارد. این منطق تازه کاملاً در تقابل با منطق ارسطویی «یا این، یا آن» است. منطق متن از نظر دریدا از منطق «هم این، هم آن» پیروی می‌کند. به عبارتی دیگر در یک متن عناصر مقابل هم زیست می‌کنند (Kakoliris, 2013: 225).

متن مطابق با نظر دریدا امری فراگیر است که هر امری به مثابه آن تحقق پیدا می‌کند. متن به مثابه مطلق هگلی است که در ساحات و وجوه گوناگون پدیدار می‌شود. دریدا اشاره می‌کند که جهان و هر آنچه در آن است متن است. جهان ذهن و جهان عین هر دو متن هستند (Derrida, 1989: 41-42). سوژه و ابژه هر دو به مثابه متن‌هایی در کنار متن‌های نامتناهی دیگر، ابرمتن یعنی کلیت جهان را می‌سازند. اهمیت زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی برای دریدا در این است که سازوکار متن مطابق قوانین آنها عمل می‌کند. زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی می‌توانند نقطه عزیمتی برای تحلیل متن به معنای عام آن باشند. به باور دریدا فرایند تحقق و تقویم ذهن در تأمل درباره خود در مواجهه با امور واقع و عینی و بیرونی همگی در ساختاری از نشانه‌ها، که البته خود نیز متن هستند، رخ می‌دهد. سوژه و ابژه مبتنی بر ذهن و عین و هر نوع ادراک ذهنی و امور محسوس به واسطه و میانجی‌گری آواها و اصوات و واژگان و تصاویر و اعداد شکل می‌گیرند. ادراک خویشتن و به تبع آن ادراک دیگران، چه انسان و چه اشیا و چه مفاهیم و اساساً هر نوع تبادل و شناختی به واسطه بنیادهای نشانه‌شناختی صورت می‌پذیرد. در این جهت است که به باور دریدا شناخت‌شناسی به طور بنیادین با نشانه‌شناسی پیوندی تمام عیار دارد. بهترین سوژه توسط

کدها و نشانه‌ها هویت می‌یابد و تجارب از خود و جهان پیرامون خود را در نظام گسترده کدگذاری نشانه‌بخشی شکل می‌دهد (Derrida, 1981: 61-65).

از همبودی و همنشینی خاستگاهی و بنیادین متن ذهن و متن عین است که شناخت ممکن می‌شود (Derrida, 1994: 88). دریدا تأکید می‌کند که برای تحقق شناخت یا به عبارت بهتر قرار دادن شناخت در یک فرایند همواره سیال و همواره در حال تغییر و تحول (جهتی خلاف فیلسوفان بسیاری همچون افلاطون، کانت، هوسرل و مانند ایشان)، تمامی حوزه‌های تولید داده‌ها و اطلاعات و آرشیو آنها، ترجمه و رمزگذاری رمززدایی آنها در بازی بی‌انتهایی از حضورها و غیاب‌ها و به‌کارگیری روش‌های هرمنوتیکی با اتکای به تحلیل‌های معناشناختی و نشانه‌شناختی و بلاغی و زبان‌شناختی دخیل هستند. به باور دریدا برای تبیین شناخت، رشته‌ها، قلمروها، روش‌ها و ابزارهای متنوعی نیاز است. همه آنها در یک نظام هم‌ارجاعی به یکدیگر مجموعه به‌هم‌متصلی را تشکیل می‌دهند که در جهت تحلیل مسئله شناخت هم‌بسته می‌شوند. البته با این توجه که نقش بنیادین تصادف و احتمال را در رویکرد ساختارزدایی به تحقق شناخت و متن متحقق به‌مثابه آن را نبایستی از نظر دور نگه داریم. چنان‌که بنیاد شناخت و نتایج و پیامدها و به‌کارگیری آنها در ساحت عمل و در ساحت مختلف علمی، اجتماعی، سیاسی، اخلاقی و اقتصادی و غیره اموری از پیش معلوم و به‌اتمام‌رسیده نیستند که به‌طور ماهوی تغییر و صیورورت‌پذیر باشند (Derrida, 1983: 12-14). به‌همین ترتیب، ساختارزدایی دریدا به‌طور فعالانه درمقابل این رویکرد می‌ایستد که یک متن در یک روش از پیش نوشته شده تکوین پیدا کند و یا مورد خوانش قرار گیرد (Brogan, 1989: 11). وقتی از چیستی متن سخن می‌گوییم مسائل مختلفی به ذهن متبادر می‌شود. از جمله اینکه آیا متن‌ها در یک نسبت سلسله‌مراتبی قرار دارند، از این جهت که به لحاظ تفسیری و به‌طورعام هرمنوتیکی از پیچیدگی بیشتری برخوردار هستند و قابلیت بیشتری برای بازاندیشی دارند و دارای لایه‌های پنهان‌تری برای بازگشایی هستند؟ از منظر ساختارزدایی متن، متن نخواهد بود مگر اینکه بتواند قوانین ساختش و قواعد بازی‌اش را از مخاطبان خود پنهان کند (Derrida, 1981: 63). به‌عبارت‌دقیق‌تر وقتی از متن سخن می‌گوییم با یک سازه بسیار گسترده و تودرتو مواجه هستیم که وضعیت‌های گوناگونی را در خود دارد و اگر هگلی نگاه کنیم و وجود ضد را بپذیریم متن اضداد خود را در درون خود دارد. به‌بیانی‌دیگر متن مجموعه‌ای از اضداد است. نام هگل به میان آمد. یکی از ارکان درک ساختارزدایی به‌طورعام و دریدا به‌طورخاص، به

صحنه آوردن مفاهیم و رویکردهای هگل است. شاید یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم، مفهوم تاریخ باشد. می‌توان اهمیت مفهوم تاریخ در فلسفه هگل را با مفهوم متن در فلسفه دریدا هم‌تراز دانست. صرف‌نظر از هم‌ترازی جایگاهشان، آنها در نسبتی پیچیده با یکدیگر نیز می‌توانند دیده شوند. از یک منظر می‌توان حیات متن را به‌عنوان امری زنده در بستر تاریخ لحاظ کرد. بدین معنا که متن در ساحات گوناگون تاریخ با توجه به عناصر متنوع اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، قومی، زبانی، اخلاقی و الهیاتی به ظهور می‌رسد و پدیدار می‌شود. اما در قدمی به جلوتر، تعبیری عمیق‌تر و همه‌جانبه‌تر و نزدیک‌تر به درون‌مایه‌های فکری خود هگل و دریدا می‌توان ارائه داد. در این راستا، متن به‌مثابه خود تاریخ و تاریخ به‌مثابه هستی انسانی به ظهور می‌رسد و پدیدار می‌شود. با این نگاه تاریخ یک امر خطی نیست که مجموعه‌ای از گذشته حال و آینده باشد، بلکه هستی بدون اینکه پیش از خود چیزی از آن باقی مانده باشد یا آینده‌ای در انتظارش باشد، خود به‌مثابه یک آن زمانی یا مجموعه‌ای از همهٔ زمان‌ها است. البته تلقی هگل و دریدا تفاوت‌های بنیادینی با هم دارند که لزوماً در جای خود بدان اشاره خواهد شد. خود دریدا البته به پیوند ایجابی و سلبی مفاهیم خود از جمله دیفرانس^۱ اشاره می‌کند نمی‌توان از هگل صرف‌نظر کرد (Derrida, 1982: 14). به‌اجمال اینکه، تاریخ به‌مثابه هستی در اندیشهٔ دریدا یک امر تمام‌شده، دارای وضوح، تک‌ساحتی و دارای ضرورت‌های هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی، ارزش‌شناختی، اخلاقی، طبقاتی و سلسله‌مراتبی نیست. متن به‌مثابه تاریخ بدین معنا دیگر به‌راحتی در دسترس نخواهد بود. متن به‌مثابه تاریخ به‌آسانی در دایرهٔ نگاه مخاطبان و مفسران خود نیست و به تناسب عناصر و متغیرهای متعدد، قوانین و قواعد حاکم بر خویش را به‌مثابه یک راز پنهان می‌کند. بدین جهت متن نمی‌تواند به‌مثابه یک کتاب، با حدود و ماهیتی مشخص تحقق پیدا کند. متن نمی‌تواند به‌مثابه هر امر فهم‌پذیر و مشاهده‌پذیر و شناخت‌پذیر تقرر یابد و از این رو یک متن پیوسته به‌ضرورت خطر ناپیدایی و گم‌گشتگی را به دوش می‌کشد. خوانش‌گران بسیار و قرون متمادی لازم است تا وجهی از وجوه تودرتوی متن گشوده شود. دریدا از منظری اخلاقی چنین وضعیتی را توصیف می‌کند. چندچهرگی این بافت‌های به‌هم‌تنیدهٔ متن، واگشایی تاروپود نسوجش را برای همیشه به تأخیر می‌اندازد. درعین حال در حین این واگشایی، به هم تنیدن و باززایی این تاروپود از هم جدا شده به‌عنوان سازه و شبکه‌ای دیگر، چرخهٔ خوانش را کامل می‌کند. چیزی که دریدا

---

1. Differance

به‌عنوان اراده معطوف به خوانش بدان اشاره می‌کند. در نبود مؤلف و نویسنده اثر، اراده به بازیابی و تقرر متن، و افزودن و چیزی از آن کاستن، خوانش متن را رقم می‌زند. این مواجهه با متن، یک بازی بی‌انتهاست. در این نظام و منطق بازی، خواندن^۱ و نوشتن^۲ نقش امتدادبخشی و بسط همه‌جانبه متن را به عهده می‌گیرند و شکل‌های تازه‌ای از متن را تحقق می‌بخشند. به باور دریدا نبایستی تابع احتیاط روش‌شناسی^۳ و هنجارهای عینی^۴ در خواندن و نوشتن درباره متن شد (Derrida, 1981: 64). این پیوند و وحدت عمیق و وجودی میان متن و شناخت در تمامی لایه‌های اندیشه دریدا خود را نشان می‌دهد. می‌توان دغدغه‌های کانت درباره ماهیت شناخت را به دغدغه دریدا درباره متن بسط و گسترش داد: که ماهیت متن چیست؟ شرایط امکان تحقق متن چیست؟ حدود و مرزهای متن تا کجاست؟ آیا متن امری ابژکتیو است یا سوژکتیو؟ نسبت متن با ذهن و سوژه چیست؟ نسبت متن با امر واقع و ابژه چیست؟ آیا متن یک امر یکپارچه است یا امری گسسته؟ آیا متن یک ابژه پیشینی است یا یک امر پسینی؟ آیا متن یک امر زبان‌شناختی است؟ یا می‌تواند امور غیرزبانی را نیز در بر بگیرد؟ این پرسش‌ها می‌توانند به سیاقی کانتی درباب متن مطرح شوند. پیش‌ازاین به تفصیل درباره بحران همیشگی شکاف میان ذهن و عین یا سوژه و ابژه در تاریخ شناخت‌شناسی اشاره شد. هریک از فیلسوفان از سوفسطاییان و افلاطون ارسطو گرفته تا فیلسوفان تحلیلی و هوسرل و هایدگر تلاش کردند که این بحران را رفع کنند. یکی از مهمترین این جریان‌های فکری که در این جهت به‌طور جدی، مفاهیمی ارائه داد، رویکرد ساختارگرایی بود. رویکرد ساختارگرایی در آغاز توسط سوسور، زبان‌شناس سوئیسی و پدر زبان‌شناسی جدید، مطرح شد و سپس توسط لوی استراوس، ژان پیاژه، آلتوسر، فوکو (در دیرینه‌شناسی) و دیگران، به‌عنوان روشی عام در حوزه‌های دیگر به کار گرفته شد.

نکته بسیار مهم این است که اگرچه ساختارگرایی جریانی است که در زبان‌شناسی و نشانه‌شناسی و نظریه‌های ادبی و هم‌چنین در قوم‌شناسی و روان‌شناسی و علوم اجتماعی به کار گرفته شد، اما در بنیاد خودش رویکردی شناخت‌شناسانه دارد. ساختارها در ساختارگرایی اعم از سوژه و ابژه هستند. در ساختارگرایی، در کلیت و فرایند شناخت، دیگر

---

1. reading

2. writing

3. methodological prudena

4. norms objectivity

سوژه و ابژه نقش کانونی خود را از دست می‌دهند. تنها ساختاری وجود دارد که مجموعه‌ای از اجزاء هستند. هیچ جزئی بر جزء دیگر برتری و اولویت ندارد. سوژه و ابژه هریک تنها جزئی در کنار اجزای دیگر ساختار شناخت هستند. پساساختارگرایی به‌طور عام و ساختارزدایی دریدا به‌طور خاص به وجه همه‌جانبه‌ای تحت‌تأثیر ساختارگرایی هستند. دریدا در نامه‌ای به ایزوتسو خود به این مسئله به‌صراحت اشاره می‌کند (Derrida, 1988: 2). ساختار رفع‌کننده شکاف میان سوژه و ابژه است. سوژه و ابژه صرفاً به اجزایی هم‌عرض با یکدیگر در یک ساختار تقلیل پیدا می‌کنند. دریدا نیز به تبع ساختارگرایی با جایگزینی مفهوم متن به‌جای ساختار در همین مسیر قدم برمی‌دارد. دریدا با نقد ساختاریت صلب ساختار در ساختارگرایی، مفهومی عام و سیال و همیشه‌در تحول متن را طرح می‌کند. به نظر من، دریدا روایتی از متن ارائه می‌کند که در آن ساختاریت ساختار یا متن به‌عنوان یک ساختار به پرسش گرفته می‌شود. این بدین معناست که متن به‌عنوان یک ساختار تلاش می‌کند از ساختاریت خود عبور کند. در این فرایند درونی است که دوگانه‌های دیرینه ذهن/عین، سوژه/ابژه، ایدئالیسم/رئالیسم، درون/بیرون، گفتار/نوشتار، فرهنگ/طبیعت و تمامی دوگانه‌های شناخت‌شناسانه به‌واسطه یکپارچگی و کلیت غیرمتافیزیکی متن زوده می‌شود (در مورد دوگانه‌ها: نک. Derrida, 1981: 4; 1997: 12,13,47,72,73,82,83,109; 1982: 161; 2002: 133,253,111,123,116,82-86). از این منظر می‌توان حیات متن را به‌عنوان امری زنده در بستر تاریخ لحاظ کرد. بدین معنا که متن در ساحات گوناگون تاریخ با توجه به عناصر متنوع اجتماعی، فرهنگ، سیاسی، قومی، زبانی، اخلاقی و الهیاتی به ظهور می‌رسد و پدیدار می‌شود. اما در قدمی به جلوتر می‌توان تعبیری عمیق‌تر، همه‌جانبه و نزدیک‌تر به درون‌مایه فکری خود هگل و دریدا ارائه داد. در این راستا متن به‌مثابه خود تاریخ و تاریخ به‌مثابه هستی انسانی به ظهور می‌رسد و پدیدار می‌شود. در این نگاه تاریخ یک امر خطی نیست که مجموعه‌ای مرتب از گذشته، حال و آینده باشد، بلکه تمام هستی بدون اینکه پیش از خود چیزی از آن باقی مانده باشد، یا آینده در انتظارش باشد، در ساحتی از اکنون و همزمان و همبود مدام با خودش به ظهور می‌رسد.

یکپارچگی و وحدت و گونه‌ای کل‌گرایی (البته به معنایی غیرمتافیزیکی) در مفاهیم دریدا وجود دارد که در نگاه وی به مفهوم متن خود را نشان می‌دهد. به روایت دریدا همه چیز متن است. چنان که خود دریدا به آن اشاره می‌کند که «هیچ چیز بیرون از متن

نیست» (Derrida, 1982: 158). یعنی همه‌چیز متن است یا در درونِ متن هست. ذهن و عین، سوژه و ابژه و زبان و غیره، همه متن‌هایی هستند که منفک و البته درون هم هستی دارند. اگر به روایت هگلی نگاه کنیم متن دریدایی همچون روح مطلق هگلی است (البته به وجه متافیزیک‌زدایی‌اش) که در ساحات و امور سوپژکتیو و ابژکتیو خود را در یک جنبش همیشگی تعین می‌بخشد. در این جنبش مداوم است که متن به‌مثابه مطلق در یک چرخش درونی در خود به شناسایی خویش می‌پردازد (Derrida, 1981: 63). مطلق در اینجا به وجهی سلبی اشاره به این دارد که «هیچ‌چیز بیرون از متن نیست» یا به وجهی ایجابی «همه‌چیز متن است» (Derrida, 1982: 158). متن دریدایی همواره در حال تحول و سیورورت است. اشاره ارسطو به مهمترین ویژگی جوهر صورت درمقابل ماده، همان فقدان صورت داشتن است. متن هم در یک وضعیت سکون نمی‌یابد و در یک وضع تعین پیدا نمی‌کند و مطابق یک نوع ارزش‌گذاری هویت نمی‌یابد. متن همچون امر واقع همیشه در حال انتظار پذیرش صورتی تازه از صورتی دیگر است. متن به‌مثابه امر واقع و عینی و ابژه در ساختارزدایی، امری از پیش تکوین یافته نیست، امر واقع به‌مثابه متن و متن به‌مثابه امر واقع در یک سیورورت دائمی و دگرگونی وجود دارند. متن تکثیر می‌شود و تمام محدوده‌ها را درمی‌نوردد. متن دیگر یک نوشته تمام‌شده نیست، مضمونی محصور در یک کتاب یا محصور در حاشیه‌های خود (نجومیان، ۱۳۸۲: ۴۷).

خوانش ساختارزدایانه به متن به‌مثابه پدیده‌ای تصمیم‌ناپذیر صورت می‌گیرد. صرف‌نظر از مقاصد خود نویسنده متن از انتخاب یک معنا در معانی متضاد منطوی در آن، اجتناب می‌کند. حتی اگر نویسنده و خالق متن بر آن باشد که یکی از معانی واژه‌های جمله یا عبارت را تسلط ببخشد، متن از این امر با ایجاد فضای گفتمانی و متکثر سر باز می‌زند (Kakoliris, 2013: 227). به‌حتم وقتی دریدا به متن اشاره می‌کند وجه زبان‌شناختی را مراد کرده است. متن به‌مثابه نوشتار خود را تحقق می‌بخشد. اما با این حال این فقط نقطه عزیمتی است که دریدا با آن شروع می‌کند. وی متن را صرفاً محدود به متن نوشتاری و زبان‌شناختی نمی‌کند. دریدا نوشتار و متن را به گسترده‌ترین وجه تعمیم می‌دهد. دریدا نوشتار تمام عیاری را مراد می‌کند؛ نوشتار به‌مثابه کل هستی پدیدار می‌شود. در این رویکرد دریدا به متن به‌مثابه تمام و تمامیت هستی، به باور من ردپای هایدگر و تلقی وی از هستی را می‌توان جست‌وجو کرد. البته دریدا در جای‌جای آثار خود نسبتی دیالکتیکی میان متن

به معنای متعارف و متن به مثابه هستی و تجلیات آن برقرار می‌کند. اگر از این زاویه نگاه کنیم می‌توان متن را امری نامتناهی و نامتعیین در نظر گرفت که در قالب متن‌های متکثری تعین و تحقق و تناهی پیدا می‌کند. چنانکه در سنت یونانی امر نامتناهی به مثابه خائوس امری ناقص است و با تناهی یافتن و تبدیل به کاسموس در فرایند تکامل قرار می‌گیرد. این مسئله در سنت مسیحی هم تسری پیدا می‌کند. پدر امری نامتناهی و نامتعیین است که در قالب پسر تعین و تحقق و تجسد پیدا می‌کند و به گونه‌ای در پارادایم انسانی تکامل می‌یابد. نسبت نومن^۱ و فنومن^۲ کانت را هم می‌توان نسبت امر نامتعیین و متعین دانست. نومن به واسطه بیرون بودن از حدود دو صورت پیشین حسی استعلایی یعنی زمان و مکان، از قلمرو شناخت خارج است. در مقابل فنومن تعینی هستی‌شناختی و به تبع آن شناخت‌شناسانه برای سوژه دارد. به عبارت دیگر در قلمرو شناخت‌شناسانه کانتی هیچ چیز بیرون از قلمرو فنومن وجود ندارد. همه چیز در قالب فنومن ظهور پیدا می‌کند. یا به طور رادیکال، همه چیز فنومن است (Kant, 1998: 338-353). این همان صورت گزاره‌های دریدا است. با این تفاوت که مفهوم «متن» دریدا به جای فنومن می‌نشیند. با ادبیات دریدایی «هیچ چیز بیرون از متن نیست» یا «همه چیز متن است». در قالب متن است که همه چیز تعین و تحقق و تقرر پیدا می‌کند. آنچه که در قلمرو سوژه حقیقت شناخت‌شناسانه دارد، در فرم متن پدیدار می‌شود. به عبارت دیگر سوژه در جهان به مثابه متن، سوژه‌گی‌اش معنا دار است. متنیت جهان است که شناخت را ممکن می‌کند. هستی به مثابه متن است که به ادراک در می‌آید و به طور بنیادی ادراک را تحقق می‌بخشد. اما این بدین معنا نیست که شناخت در ساختارزدایی امری سهل همراه با تعین و وضوح و تمایز است. هرچیز که جامعه متن و متنیت را ببوشد بایسته تعین هستی‌شناختی و شناخت‌شناسانه پیدا می‌کند. بنابراین هر امری به مثابه امر واقع، متن است. تمامی اشیا و هر ساختاری متشکل از آنها متن هستند. متن به مثابه امر واقع و عینی، امر ذهنی، مفاهیم، امر سیاسی، جامعه، اقتصاد، نظام‌های اخلاقی، نظام‌های آموزشی، وجوه ادبی، عمارت و اثر معماری، اثر هنری، امر تکنیکی، ابزار، بدن، زن، مرد و هر وضعیت و امری ظهور پیدا می‌کند. همه این صورت‌های متنی مطابق رویکرد ساختارزدایی، سیال و در حال صیوروت دائم هستند. بدین طریق

---

1. noumenon

2. phenomenon

جهان به‌مثابه ابرمتمنی بی‌نهایت متن را در خود دارد. جهان به‌مثابه متن، همچون بدن به‌مثابه متن، خود از اعضایی به‌مثابه متن تشکیل شده است. متن به‌مثابه کل یکپارچه‌ای، متن‌های هم‌پوشانی را در خود دارد. این متن‌ها در گفت‌وگوی دائمی در زمینه‌ای تاریخی به‌مثابه متن قرار دارند. در فرایند این گفت‌وگوی پیچیده و تودرتو است که متن‌ها به بازتولید و بازآفرینی یکدیگر می‌پردازند. گرچه دریدا مفهوم ساختار در ساختارگرایی را به مفهوم متن تبدیل کرده است، اما باین‌حال وجه صلب ساختاریت ساختار را از آن سلب کرده است. چنانکه متن برخلاف ساختار به دنبال استقرار متصلب خود نیست. چراکه متن نمی‌تواند به دلیل وجوه متضاد و متفاوت در درونش متصلب باشد. به‌عبارت‌دیگر، ساختار و متن در وجه دیالکتیکی از پی هم تحقق پیدا می‌کنند. یعنی از وجوه مختلف ساختار به مقام متن تعالی می‌یابد. این مسئله را می‌توان به نسبت ساختارگرایی و ساختارزدایی نیز تعمیم داد.

ساختارزدایی به‌طورعام درمقابل هیچ رویکرد و اندیشه‌ای نیست، بلکه از تمامی امکان‌های هر کدام برای پدیدار کردن وجوه پنهان آنها بهره می‌گیرد. ساختارزدایی در مواجهه با ساختارگرایی نیز چنین است. با این تأکید که نسبت آنها نسبتی خاص است. ساختارزدایی از درون ساختارگرایی و به‌منظور تحقق هرچه‌بیشتر امکان‌های نهفته در آن، ظهور پیدا کرده است. ما در هر امری ناگزیر از تحقق ساختار هستیم. اما باین‌حال خود ساختار بایستی از هر وضع انقیادآوری اجتناب کند. فرآیند ساختارزدایی این امکان را برای یک ساختار فراهم می‌آورد که آن را در یک تحول دائمی قرار دهد. بنابراین ساختارزدایی به‌معنای مطلق عبور از ساختارگرایی نیست، بلکه متحقق کردن امکان صیوروت آن در یک چرخهٔ درونی است. ساختارها زمانی می‌توانند در هر ساحتی کارگشا باشند که از ساختاریت صلب زدوده شود و این به چالش گرفتن امری فی‌نفسه و همیشگی است. دریدا، ساختاری را که مدام وضع صلب و ایستای خویش را به پرسش می‌گیرد، متن می‌نامد. متن از نظر وی تهی از صورت همیشگی است. متن امری رو به آینده است، چراکه از هرگونه چیزی که آن را به انقیاد آورد فارغ است. از این‌منظر مسائل دخیل در شناخت و شناخت‌شناسی نظیر ذهن و عین و عناصر ارتباط‌دهندهٔ میان آنها، نظیر زبان در شکل‌های مختلفش، متون ناتمامی هستند که به‌مثابه تاریخ در تحولی دائمی و خود-متأملانه تعیین پیدا می‌کنند.

شناخت و شناخت‌شناسی همواره دغدغه فیلسوفان بوده است. جریان‌های مختلف تاریخی به ایجاب و سلب و در پاسخ به یکدیگر رشد و گسترش یافته‌اند. حتی رویکردهایی که بنیادها و عناصر شناخت‌شناسی را به پرسش گرفتند در پیشبرد آن نقش ایفا کردند. تاریخ شناخت‌شناسی تاریخ نزاع دو رویکرد رئالیستی و ایدئالیستی فلسفی است. این نزاع در شکل‌های مختلف و در قالب مفاهیم و رویکردهای گوناگون در تاریخ اندیشه خود را نشان می‌دهد. نزاع میان سوفیست‌ها و افلاطون و ارسطو در زمینه چنین مسئله‌ای هویت فلسفه را شکل داد. رفع دوگانه‌های منتشر ذهن/عین، سوژه/ابژه، ایدئالیسم/رئالیسم و مدلول/دال و غیره، ابرچالش فلسفی بوده است. ساختارگراها با طرح مفهوم ساختار تلاش کردند بر این دوگانه فائق آیند. خاستگاه متن خاستگاهی معرفت‌شناختی است. در ساختارزدایی متن با وجوهی سیال‌تر به جای ساختار می‌نشیند. متن هویت یکپارچه‌ای است که همه‌چیز را در بر می‌گیرد. با این توضیح که این یکپارچه‌سازی در گسست‌هایی را نیز به همراه دارد. متن بر فراز دوگانه‌ها وجوه و تعابیر تک‌ساحتی زبان را به پرسش می‌گیرد. متن به‌مثابه هستنده‌ای در افق‌های شناختی-زبانی خود را پدیدار می‌کند. نقطه عزیمت چنین عملی، لرزه انداختن بر بنیادهای غالب و مسلط هستی-شناخت-زبان-شناسی است. این امر در فرایندی بی‌نهایت جستجو می‌شود. متن چنین پدیداری است. پدیداری که مدام در مرز نا-پدیدار شدن خود را منهدم می‌کند و باز می‌یابد. ساختارزدایی نیز اگرچه به وجهی همه‌جانبه بنیان‌های شناخت‌شناسی را به چالش کشیده است، اما این امر به معنای انکار خود مسئله‌شناسی نیست. ساختارزدایی دغدغه این را دارد که شناخت‌شناسی به‌طورعام تلقی متعارف و صلب خود را از ذهن، عین، امر واقع و زبان را مورد بازاندیشی قرار دهد و عناصر الهیاتی، متافیزیکی، استعلایی و پوزیتیویستی‌اش را در جهت گشایش ساحات مسکوت‌مانده سیال‌کنون‌زدایی کند. نویسنده تلاش کرده است تأویلی از مفهوم متن در ساختارزدایی ارائه دهد که شناخت‌شناسی را بر آن دارد که خطر کند و به قیمت برافتادن بنیان‌های خویش، افق‌های تازه و در راه و رو به آینده‌ای از جهان ذهن و جهان عین بگشاید. دریدا ملاحظه کرد هم سوژه‌گرایی و هم ابژه‌گرایی نتوانستند به تبیین همه‌جانبه ذهن و عین و رابطه آنها پردازند. نزاع دیرینه و بدون نتیجه آنها که در قالب جریان‌های مختلف پدیدار شده است ناتوانی آنها را در ارائه تبیین همه‌جانبه‌ای از مسائل هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی نشان می‌دهد. ساختارگرایی با عبور از دوگانه سوژه‌گرایی

و ابژه‌گرایی گام بسیار بزرگی در رفع این بحران برداشته است. از نظر دریدا با به تعلیق درآوردن صلبیت موجود در ساختاریت ساختارها می‌توان هم از امکان‌های ساختارگرایی بهره برد هم از بحران‌های به‌وجودآمده از خود ساختارگرایی اجتناب کرد. در این مقاله مفهوم متن وضعیتی در نظر گرفته شد که به طریقی همان ساختار از صلبیت زدوده شده، تعبیر شد. تلاش این بوده است که مفهوم متن با این تفسیر به وجهی همه‌جانبه مورد تأملی نو قرار گیرد. این تلقی از متن، محل تلقی تازه‌ای از امر زبانی و نشانه‌شناختی و مسائل و مفاهیم مربوط به شناخت‌شناسی است. کار و تلاش عمده این مقاله نشان دادن همین مسئله بود، امری که به‌طور آشکار در خود آثار دریدا هویدا نیست. همچنین مسئله تازه دیگر مطرح‌شده در این مقاله، ارائه تفسیری شناخت‌شناسانه از ساختارگرایی و بیان علت‌های فلسفی ظهور آن بوده است، چیزی که کمتر بدان پرداخته شده است. به‌طورعام ساختارگرایی بیشتر به‌عنوان نظریه‌ای زبان‌شناختی و نشانه‌شناختی معرفی می‌شود که در صورت‌بندی نظریه‌های ادبی و آثار و متون ادبی به کار گرفته می‌شود. از طرفی تبیین‌تطور ساختارگرایی به ساختارزدایی و پساساختارگرایی حول مسئله شناخت و نشان دادن تبدیل شدن ساختار به متن به‌عنوان امری شناخت‌شناسانه از نوآوری‌های دیگر این مقاله بوده است. این نکات به‌ظاهر کوچک اما مهم می‌تواند راه نوینی را برای فهم عمیق‌تر امر ادبی و بر فرازآوردن آن در ساحت امر فلسفی بگشاید. ادبیات به‌طورعام و نظریه‌های ادبی به‌طورخاص بایستی همواره در پارادایم‌های فلسفی و به‌ویژه شناخت‌شناسی به‌بازاندیشی و تبیین خود بپردازند تا صرفاً به امری زبانی و بلاغی تقلیل پیدا نکنند.

منابع

- نجومیان، امیرعلی. (۱۳۸۲). «ترجمه از دیدگاه والتر بنیامین و ژاک دریدا». *مجله کتاب ماه ادبیات و فلسفه*، (۷۸): ۵۰-۵۹.
- هوسرل، ادموند. (۱۳۸۶). *تأملات دکارتی؛ مقدمه‌ای بر پدیده‌شناسی*، ترجمه عبدالکریم رشیدیان. تهران: نی.
- Brogan, W. (1989). "Plato's Pharmakon: Between Two Repetitions". in *Derrida and Deconstruction*, (Ed.) HUGH J.Silverman. New York and London: Routledge. 6-22.
- Derrida, J. (1981). *Dissemination*, (Trans.) Barbara Johnson Chicago: University of Chicago Press.
- Derrida, J. (1982). *Positions*, (Trans.) A. Bass. London : Athlone.

- Derrida, J. (1983). "The principle of reason: The university in the eyes of its pupils". *Diacritics*, 13 (3): 2-20.
- Derrida, J. (1988). "Letter To A Japanese Friend". In *Derrida and Difference*, (Eds.). David wood and Robert Bernasconi. England: Northwestern university press. 1-5.
- Derrida, J. (1989). *Memoirs for Paul de man*, (Trans.) Cecile Lindsay. Jonathan culler, Edurado cadava, and peggy kamuf. New York: Columbia university press.
- Derrida, J. (1994). *Specters of Marx; The State of the Debt, The Work of Mourning and the New International*, (Trans.) Peggy Kamuf. New York and London: Routledge.
- Derrida, J. (1997). *Of Grammatology*, (Trans.) Gayatri Chakravorty Spivak. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Derrida, J. (2002). *Writing and Difference* (Trans.) Alan Bass . London: Routledge.
- Kakoliris, G. (2013). *The Undecidable Pharmakon: Derrida's Reading of Plato's Phaedrus*, University of Athens.
- Kant, I. (1998). *Critique of Pure Reason*, (Trans. & Ed.) Paul Guyer and Allen W. Wood. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mooney.Timothy. Critchley Simon. (1994). "Deconstruction and Derrida". *Twentieth-Century Continental Philosophy; Routledge History of Philosophy*, Volume VIII. (Ed.) Kearney, Richard. London: Routledge.
- Plotnitsky, A. (1994). *Complementarity. Anti- epistemology after Bohr and Derrida*, Durham and London: Duke University Press.
- Trifonas, P.P. (2012). "Deconstructing science". *Cult Stud of Sci Educ*, (7): 1027-1036.

روش استناد به این مقاله:

خبازی کناری، مهدی. (۱۴۰۱). «متن‌شناسی: ساختارزدایی دریدا از شناخت‌شناسی». *نقد و نظریه ادبی*، ۱۴(۲): ۲۴۳-۲۵۸.
DOI:10.22124/naqd.2023.22953.2405

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Naqd va Nazaryeh Adabi (Literary Theory and Criticism)*.

This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

